

שוחטין את הפסח על היחיד. ורבי יוסי דפליג עליה הוא משום שגם כל יחיד ויחיד הוא חלק מחלקי הכלל. ומכל מקום השוחט את הפסח בבמת יחיד לוקה משום 'לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך'.

אך כשספרו ישראל חושבנא לדכיותא (-ספירת חמשים יום למתן תורה), זכו להיות נרצים גם מצד הפרט, וזה היה במתן תורה שכל אחד היתה לו מחיצה בפני עצמו, אתה מחיצה לעצמך, אהרן מחיצה לעצמו וכו', והוא כענין העולם הבא, כל צדיק וצדיק נותנין לו מדור לפי כבודו...'.
(מתוך שם משמואל וישלח תרע"ז)

*

'... כי אהבת התורה בהתגלות הוא אצל הגרים ביותר, כי בני ישראל הקב"ה הוציאם מעבדות לחרות ועשאו ממלכת כהנים ואחר כל זה קרבם לפני הר סיני, שהוא קירבם וכפה הר כגיגית (שבת פח.), וגם כשהדרר קבלוה מאהבה בימי אחשורוש היה מאהבת הנס וההצלה. אבל הגר הניח שלות עולם הזה והפקרות שהיה לו בין האומות בתאות, ובא לגדור עצמו מרצון עצמו ולהדבק בישראל הדוויים ושפלים וסחופים בעולם הזה... רק בשביל אהבת התורה מקרב את עצמו מכניס עצמו תחת עול מלכות שמים, וכמו שאמרו ז"ל דעל כן הזהירה תורה על אהבת הגר לאהוב אותו גם כן, ובתנחומא פרשת נח דכפיית ההר היתה על תורה שבעל פה שצריכה יגיעה גדולה ואין לומדה אלא מי שאוהב הש"י בכל לבו ובכל נפשו ולא מי שאוהב עושר ותענוג, עיין שם. והש"י כפה לישראל על זה, היינו שאצלם אפילו אם למראה עין אין כן, עצמותם ושושם באמת הם זרע אברהם אוהבי, שמושרש בהם אהבת הש"י ואהבת תורתו ולפיכך יוכל לכפותם גם כן על זה... מכל מקום מצד ההתגלות בעולם הזה שהוא עולם הבחירה וההשתדלות דמעשה ידי אדם, הוא ניכר ומתגלה בגרים יותר. וכן אמרו בפסחים צא ב דגרים מודקדין במצות יותר, ע"ש בתוס' ובתוס' קדושין עא. ועל כן זכה רבי עקיבא בן גרים להיות יסוד תורה שבעל פה. וכן קבלת התורה נכתב בפרשת יתרו ראש הגרים שנתגלה בו אהבת התורה ביתר שאת שהניח כבודו ועשרו שישב ברומו של עולם לילך למדבר שממה, ללמד שאין הקב"ה נותן תורה אלא לאוהב תורה...'. (מתוך מחשבות חרוץ עמ' 168. וע"ע דובר צדק עמ' 91).

דף צב

'גר שנתגייר בערב פסח, בית שמאי אומרים: טובל ואוכל פסחו לערב'. לכאורה נראה לפרש שטבילה זו היא טבילת הגרות לאחר שנימול (כן יש לשמוע מפשט דברי הרמב"ם (ק"פ ו, 1) ומהרשב"א ביבמות מז: - ועוד, הרי לדעת הסוברים שלעולם טבילת הגר צריכה להיות אחר המילה על כרחך שמדובר על טבילת הגרות, כי אם כבר טבל לגירותו למה יצטרך לטבול שנית לאכילת הפסח). ולפי זה מתפרש 'גר שנתגייר' - שנימול וקיבל עול מצוות אבל עדיין אינו גר גמור [או כאומר: גר שמתגייר...].

ואולם לדעת הסוברים שגר שטבל קודם המילה עלתה לו טבילתו (ע' רשב"א שם. והובאו שתי הדעות ברמ"א ביו"ד), אפשר לפרש שאעפ"י שטבל קודם המילה ונימול בי"ד והרי הוא גר גמור, טעון עתה טבילה נוספת וכדין ערל ישראל הנימול שצריך לטבול לאכילת הפסח כמו שמשמע בגמרא. [אמנם הרמב"ם השמיט

טבילה בישראל שנימול, ולפי"ז מסתבר שהוא הדין לגר שטבל ומל א"צ טבילה נוספת לאכול פסח].
 ופירוש שלישי יש, שהגר טעון טבילה נוספת לאחר הבאת קרבנותיו כאשר כל מחוסרי כפורים הטעונים
 טבילה לאכילת קדשים. כן פירש המאירי (וכן נקט בשיטמ"ק כריתות ח: בהשמות אות יח – שגר טעון טבילה לאחר
 הבאת קרבנות). ואולם התוס' (בחגיגה כא.) נקטו שגר אינו טעון טבילה אחר הבאת קרבנותיו.

'חזון מן המפקח בגל שהוא טמא מתחלתו'. כתבו התוס' שאין אומרים חי היה כשהתחיל לפקח, כיון
 שמצאו מת יש לנו לומר שמתחילה כבר היה מת, שכל הטומאות כשעת מציאתן. ופירש הט"ז (יו"ד שזו
 סק"ב) שאף על פי שבכל מקום אנו מעמידים על החזקה דמעיקרא ותולים שלא נשתנה המצב הקודם עד
 שראינו שנשתנה, כאן שונה כיון שהוא מת לפנינו והרי סוף אדם למות, אין מעמידים על חזקת חיים
 לומר שמת כמה שיותר מאוחר.

ויש דוחים טעם זה וסוברים שכאן דוקא אין מעמידים על חזקת חי, אם משום שהורעה החזקה שהרי
 נפל עליו הגל, או מפני שיש כאן זמן מסוים שאנו יכולים לתלות שמשעה זו מת, כלומר משעת נפילת
 הגל, אבל בלאו הכי מעמידים את האדם על חזקת חיים לומר שמת כמה שיותר מאוחר (עפ"י נקודות הכסף
 שם; נובי"ק אה"ע לא).

כיו"ב כתבו אחרונים לענין חזקת חי בחולה מסוכן, שהורעה חזקתו – ע' תפארת ישראל טהרות ו, א; עונג יום טוב קסד. ואולם
 הטעם השני אינו שייך בחולה, שהרי ידענו שהיה חי בשעת חליו. וכן בגל כשאין יודעים מתי נפל הגל ושמה נפל זה מקרוב,
 לא מסתבר לתלות בשעת נפילת הגל ממש כי הרבה אין מתים מיד וא"כ שמה היה חי עד עתה, ורק משום הריעותא שהולך
 למות אין לתלות בחזקת חיים.

'מאי טעמא, קא סבר אנינות דלילה דרבנן'. משמע, הא אם אנינות לילה דאורייתא (כדעת כמה תנאים
 – בזבחים צט-ק) היה אסור באכילת הפסח לערב, ואף על פי שהוא יום טוב [וכן אם מת בלילה, שנוהגת
 בו אנינות – אסור באכילת הפסח. עתוס' יבמות ע: ד"ה אי]. מכאן כתב השער-המלך (מעשה הקרבנות ג, יג)
 להוכיח שאנינות דאורייתא לענין איסור אכילת קדשים, נוהגת בשבת וביום טוב כבחול.

כתב שם שדווקא גדול להעמיד משנתנו בפסח שני. אך לכאורה אעפ"י שאין להעמיד המשנה בפ"ש אבל מסתימת המשנה משמע
 שאין חילוק בין פסח ראשון לשני, ש'פסחו' סתם שנינו. ואם כן אפשר שדיוק הגמרא שאנינות לילה מדרבנן מתבסס על פסח
 שני.

ובספר זכר יצחק (מד) יצא לחלק שבראש השנה ויום כיפור וכן בשבת, שאין בהם מצות שמחה – יש
 בהם אנינות, משא"כ ברגלים. וכתב שאין להקשות מכאן שמשמע שאילולא אנינות לילה דרבנן היה
 נוהג דין אנינות ביום טוב – כי הלא ליל ראשון של יום טוב אין בו מצות שמחה, וכיון שכן נוהג בו
 דין אנינות כשבת.

וכבר נחלקו אחרונים בדין ליל יו"ט ראשון, האם נוהגת בו מצות שמחה אם לאו (ע' ושב הכהן צה ובמובא לעיל עא).

'מחלוקת בערל נכרי, דבית הלל סברי גזירה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר אישתקד מי לא
 טבלתי ואכלתי עכשיו נמי אטבול ואוכל...'. יש לשאול מדוע הוצרך לומר גזירה אטו שנה הבאה,
 הלא יש לומר שמא יטמא לאחר הפסח ויאמר מי לא טבלתי ואכלתי, עכשיו נמי אטבול ואוכל בקדשים?
 ונראה שלזה גם בית שמאי סוברים שבכל השנה גר אסור בקדשים עד שיזה שלישי ושביעי רק סוברים
 שבפסח לא העמידו דבריהם משום שיש בו כרת. ואמרו בית הלל שאעפ"י שבכל השנה אינו טובל ואוכל
 מיד, עדיין יש חשש שהגר יסבור שבפסח נדחה כל טומאת מת, וכשיטמא לשנה הבאה יסבור שמוותר
 לעשות פסח בטומאה כדאשתקד – לכך גם בפסח העמידו דבריהם.

[ויתכן עוד, שבשאר ימות השנה אפילו ערל ישראל צריך הזאה שלישי ושביעי אטו ערל גוי, רק בפסח לא גזרו משום שיש בו כרת. ולכך שנינו בסיפא בסתם 'הפורש מן הערלה' ולא אמרו 'גר' כברי שא] (שפת אמת).

וזה לא חששו שמא יטמא למת עתה ויחזור ויטבול ויאכל לערב – כי ודאי מודיעים לו שצריך לשמור עתה בטוהרה. ורק לזמן רחוק חששו.

'אבל ערל ישראל דברי הכל טובל ואוכל את פסחו לערב'. טעם טבילה זו – שלא מצאנו לה מקור (כמו שתמה ריב"א בתוס') – פרשו האחרונים משום הסח הדעת משמירת הגוף לאכילת קדשים הואיל ועד עתה היה אסור באכילתם, וכטבילת אונן ומחוסר כפורים לאחר הבאת כפרתו (עפ"י תוס' חדשים ור"א גריידיץ על המשניות, ועוד).

נראה שמילת זכריו ועבדיו אינה מטעינה טבילה הגם שלא היה ראוי לאכול הפסח עד עתה, שלא מצינו טבילה זו אלא למי שהיה מנוע מכל הקדשים ולא מפסח בלבד.

'אמר רבא: ערל הזאה ואיזמל, העמידו דבריהן במקום כרת...' וכיון שהעמידו דבריהם שוב אינו מחויב כרת שהרי הוא אנוס בדבר מאחר וחכמים אסרוהו (תוס' שבת ד. ד"ה קודם).

– לאו דוקא באלו השלשה אלא בסתם העמידו חכמים דבריהם במקום כרת, מלבד במקום שאמרו בפירוש שלא העמידו. וכאן מנו שלשה דברים אלו שיש בהם חידוש (עפ"י תוס' זבחים נו. ד"ה מנין; מנחות כ ד"ה נפסל).

ומלשון הרמב"ם (ק"פ ו, ו, ואילך) משמע שלא העמידו חכמים דבריהם במקום כרת אלא במקומות מסוימים בגלל סיבות מיוחדות, ע"ש. וע' בלשון הרמב"ם בפירוש המשנה לאהלות (יח, ד). ובמג"א (רנד סק"ד) מובא הרבה דברים יש שלא העמידו דבריהם. וע"ע משפט כהן לט; אגרות משה יו"ד ח"א צג. וע"ע במצוין בזבחים צה.

'ערל הזאה ואיזמל העמידו דבריהן במקום כרת. אונן ומצורע ובית הפרס לא העמידו דבריהן במקום כרת'. טעם החילוק, כתבו ראשונים (רבי אחא משבחה בעל השאלות – מובא בחדושי רבנו דוד; רבנו חננאל; ראב"ד קרבן פסח ו, ו), כי באלו השלשה יש חשש שמא ייכשל האדם באיסור תורה [שיש בו כרת. ראב"ד], בערל – שמא יעשה פסח בטומאה. בהזאה – שמא יעביר ברשות הרבים דאוריתא, וכן באיזמל. אבל באונן מצורע ובית הפרס, אין בהם חשש איסור תורה לכך לא העמידו דבריהם במקום כרת (והרמב"ם כתב טעם אחר. וע"ע אבני נזר או"ח שצב, יג-ט).

[עוד הביא רבנו דוד ממורו (הרמב"ן?) טעם אחר; בערל ובהזאה העמידו דבריהם כי הגזרה מלכתחילה עליהם היתה, שלא כאונן מצורע ובית הפרס, תקנות כלליות הן שתקנו בכל אדם, ולכן במקום כרת לא העמידו דבריהם, והתקנה מתקימת בשאר כל אדם. ואיזמל, אעפ"י שהיא תקנה כללית בכל אדם, העמידו דבריהם מפני שבפועל אין כרת במילה בזמנה אלא בגדול שלא מל, הלכך עשאוהו כעשה שאין בו כרת. וכן כתב הריטב"א בר"ה לב:]

א. משמע שמפרשים 'איזמל' שלא בקשר לפסח כדפרש"י, אלא בכל מילה בשבת, ונחשב 'במקום כרת' כי יש עונש כרת בעיקר המצוה, הגם שאינו בפועל בקטן. וראה בסמוך.

ב. יש להעיר הלא הזאה בשבת היא איסור כללי, לאו דוקא במקום פסח. וי"ל ששם הטעם משום שנראה כמתקן גברא ומצד זה לא היו מעמידים דבריהם, רק מפני החשש שמא יעבירונו ברה"ר אסרו בפסח (כדמשמע לעיל סט. וכן מוכח לפי הטעם הראשון הנ"ל. וע"ע במובא שם), ואם כן יש כאן גזירה מיוחדת על הזאה לפסח.]

'איזמל – דתניא כשם שאין מביאין אותו דרך רשות הרבים כך אין מביאין אותו דרך גגות ודרך חצרות ודרך קרפיות'. רש"י ורבנו חננאל והמאירי מפרשים 'במקום כרת' לענין פסח, כאשר בנו בן שמונת ימים בערב פסח שחל להיות בשבת, שאין מביאים לו את האיזמל ואף על פי שבכך הוא נמנע מלעשות הפסח.

הרש"ש הקשה על כך: א. מנין שאכן כך הוא הדין, שמא מדברת הברייתא רק בשאר שבתות ולא בערב פסח. ב. הלא כאשר אדם אנוס מלמול את זכריו ועבדיו אינו מעוכב מעשיית הפסח, ואם כן כיון שחכמים אסרו עליו למול, מדוע שלא יביא את פסחו.

[וכן הקשה השער-המלך (קרבן פסח ט, ט) ותירץ שמא יש לומר היות והיה יכול להביא האיזמל מערב שבת, אין זה נידון כאנוס. ויצא לדון מזה אודות מי שהיה יכול למול את בנו בבוקר יום י"ד ואחר כך בהגיע חצות נאנס מלמול, שכיון שבתחילה לא היה אנוס, מילת בניו מעכבתו. וצריך עיון לפי זה, אם היו אביו ואמו נתונים בבית האסורים באשמתם, האם נאמר שאינם כאנוסים מלמולו ויהיו מעוכבים מלעשות הפסח? – ואפשר לחלק בין אם ידע מראש שייאנס אחר כך, שאז אין נידון כאנוס אם הויד ולא מל, ובין מצב שלא ידע שייאנס מלמול. גם יש מקום לחלק בין שהיה מזיד בתחילת היום למזיד ביום הקודם, וכמו לענין דרך רחוקה שכתב הרמב"ם לשער לפי מקומו בעלות השמש של יום י"ד – ונראה הטעם, שאעפ"י שעדיין לא הגיע זמן הפסח מ"מ מתחילת היום מתחייב לראות שיוכל לקיים את מצות היום. וצ"ב. וע"ע בשו"ת אבני נזר שצב, טו].

ופירש הרש"ש שאין מדובר ב'כרת' דפסח אלא משום מילה, ואף על פי שהמדובר על מילה בזמנה ואין כרת לקטן (כמו שהקשה רש"י), מכל מקום נחשב 'במקום כרת' מפני שיש כרת במילה, לכשיגדיל. כפירוש זה משמע ברש"י בשבת (קל רע"ב).

וכן נראה מדברי הריטב"א ורבנו דוד בשם מורו כנ"ל. ומדבריו נראה לכאורה שאכן בערב הפסח לא העמידו דבריהם באיזמל שהרי הגזרה מתקיימת בשאר אופנים וגם יש אז כרת בפועל.

'מאי חצר החדשה – שחדשו בו דבר ואמרו טבול יום לא יכנס במחנה לוייה'. 'פירש מו"ר הרב מפוניבז' זצ"ל דלא הוסיפו איסור על הטבול-יום, אלא חידשו תוספת קדושה בחצר וממילא נאסר הטבול-יום' (מהגר"א נבנצל שליט"א).

ויש מי שפירש 'חצר החדשה' ממש, שבנה חצר חדשה שלא נתקדשה בקדושת מחנה לוייה, לצורך טבולת יום – מאחר וגזר שלא ייכנסו למחנה לוייה (עפ"י משך חכמה נשא ה, ב). ובדרך הפשט כתב הרד"ק (דהי"ב כ) שחדשו את החצר וחזקה).

לפני החצר החדשה בגימטריא: טבול יום אל יכנס במחנה של לויים.

(שו"ת זכרון יוסף, מובא בגליון הש"ס לרעק"א הוריות ה):

פרק תשיעי

(ע"ב) 'אם כן למה נאמר טמא או שהיה בדרך רחוקה – שאלו פטורין מהכרת ואלו חייבין בהכרת'. מדברי הגמרא בסמוך וכן מפרש"י ותוס' משמע שפשט המשנה הוא לחלק בין טמא ושהיה בדרך רחוקה ושאר שוגגים ואנוסים שהם פטורים מכרת כשלא עשו את הפסח, ובין מזיד [ואונן, שגם הוא נידון כמזיד. כמו שפרשו התוס'] שחייב.

ואולם הרמב"ם בפירושו למשנה והמאירי מפרשים שהמדובר הוא על פסח שני; חילוק יש בין הטמא ושהיה בדרך רחוקה שהם פטורים מכרת גם אם נמנעו מעשיית פסח שני במזיד, לבין שאר שוגגים ואנוסים שאם לא עשו את השני – חייבים כרת. [וכן פסק הרמב"ם בחיבורו הגדול (קרבן פסח ה,ב). והראב"ד השיגו].

כבר כתבו המפרשים לישב פירוש הרמב"ם עם דברי רב אשי בגמרא; יש מפרשים לפי שפירוש הרמב"ם למשנה תלוי בשיטות התנאים להלן אם יש חיוב כרת על הימנעות מעשיית פסח שני, ולכן הגמרא רצתה לבאר משנתנו לכולי עלמא, אבל הרמב"ם שפסק כרבי פירש משנתנו באופן אחר (עפ"י להם משנה קרבן פסח ה,ב וברכת הובח סוף מנחות). וע"ע דרכים דומות בצל"ח, בשפת אמת, בובת תודה, ובחדושי הנצי"ב כאן ולהלן צג: ודרך נוספת בספר אבי עזריה הל' קרבן פסח ה,א. ויש להעיר שבכמה מקומות נמצא בדברי הרמב"ם שמפרש המשנה כפשוטה שלא כפירוש הגמרא, אם אך אין הפירושים מנוגדים לדינא (ע' במצוין לעיל עד). ואולם כאן נולד דין מחודש המבוסס כולו על פירוש זה של הרמב"ם בדברי המשנה. ואפשר שדברי הרמב"ם אפשריים רק לפי מה שפסק להלכה כרב ששת שהנמצא בדרך רחוקה וזרקו עליו לא הורצה, לפ"ז הטמא ושהיה בדרך רחוקה אינם ברי-פסח כלל, ולכן אף אם הוידו בשני פטורים מפני שלא היו מחוייבים כלל בראשון, שלא כשאר אנוסים, אבל למאן דאמר אם זרק הורצה, אין מסתבר לחלק בין שהיה בדרך רחוקה לשאר אנוסים לענין כרת שהרי שניהם שייכים בפסח אלא שאנוסים מלעשותו. הלכך רב נחמן לשיטתו הוצרך לפרש המשנה על פסח ראשון [ורב ששת שדחה ראייתו, וכן רב אשי שחיקו דברי רב ששת, הם השיבוהו לרב נחמן לפי שיטתו ופירושו], אבל לרב ששת מתפרשת המשנה כפשוטה על פסח שני, ללא תוספת אונן ומזיד. ומיושב לפי זה מדוע השמיט הרמב"ם דין אונן שנמנע מפסח שחייב (ותמה על כך ב'זבח תודה) – כי לפי האמת אין הוכחה לדין זה מהמשנה.

– אף על פי שהנמצא בדרך רחוקה וחדל לעשות הפסח – פטור מכרת, כתב המנחת-חינוך (ה,יג) שהוא חייב מהתורה להקריב עצמו כדי שיוכל לקיים מצות הפסח. (וכן נקט כהנחה פשוטה מסברה, בספר אבי עזריה (קמא) תפילה ג, יא. וכ"ה באו"ש עפ"י הרמב"ם). ויש חולקים (עפ"י צל"ח לעיל ג: ולכאורה יש לשמוע כן מדברי התוס' כאן שכתבו שאין צריך קרא לפטור מכרת כשהרחיק עצמו או טימא עצמו במזיד. ואם ננקוט שאסור לו מהתורה להרחיק משום ביטול המצוה, מדוע אין צריך ללמדנו שפטור מעונש). וראה ביתר הרחבה במובא לעיל סט: ששאלה זו תלויה בשני נידונים; א. האם הנמצא בדרך רחוקה נחשב 'ראוי' לפסח אלא שהוא כאנוס, או שמא אינו בר-חיוב, כטמא. ב. האם קודם זמן המצוה מחוייב אדם מן הדין לעשות עצמו ראוי לקיימה.

'איתמר היה בדרך רחוקה ושחטו וזרקו עליו – רב נחמן אמר הורצה רב ששת אמר לא הורצה'.
מחלוקתם אמורה כאשר נמצא בדרך רחוקה ושלח שליח לשחוט עליו. כן פרש רש"י, וכן מבואר ברמב"ם (קרבן פסח ה,ג).

ובספר מנחת-חינוך (שפ,י) כתב: הוא הדין אם היה בדרך רחוקה והגיע בעצמו בסוסים ובפרדים – כיון שהיה בשעת תחילת השחיטה בדרך רחוקה ופטרתו תורה, גזרת הכתוב שאינו בר-פסח. וצריך עיון מגין לחדש זאת, הלא כשם שהטמא שנטהר לאחר חצות חייב בפסח הגם שבתחילת זמן השחיטה לא היה בר-הקרבה [למ"ד אין שוחטים וזורקים על טמא שרץ], כך הנמצא בדרך רחוקה, אין משנה מצבו בשעת תחילת השחיטה בלבד אלא במשך כל זמן השחיטה, הלכך אם נתקרב בינתים מדוע לא יתחייב חיוב גמור ויהא ענוש כרת אם לא עשה. וכן כתב בספר אבי עזריה (ק"פ ה,א) כדבר ודאי. וכך יש לשמוע מתוך דברי הצל"ח (צד: סד"ה כמאן) שנקט כן כהנחה פשוטה. וכן משמע מדברי השפת-אמת (צד: ד"ה וא"י) שחייב, אלא שהוא נסתפק אם הגיע בסוסים ולא עשה, האם חייב כרת או שמא כיון שנפטר בתחילת הזמן ונדחה לשני כבר נפטר מכרת. [וא"ת לפי זה כיצד הוכיח רב נחמן שאם זרק הורצה מדקתני 'לא עשה' – מכלל דאי בעי עבד, והלא יש לפרש דאי בעי עבד

ע"י שהיה מגיע בסוסים. יש לומר שמלשון המשנה יש לדקדק שגם כשהוא בגדר 'דרך רחוקה' יכול לעשות, ואם היה בא בסוסים הלא שוב אינו ב'דרך רחוקה'.

ונראה שסברת המנחת-חינוך היא שודאי יש חילוק בין טמא לשהיה בדרך רחוקה, שהרי אמרו (להלן צד.) שבדרך רחוקה פטור אפילו יכול לבוא בסוסים ובפרדות. ואילו בטמא הדין הוא שאם יכול להיטהר בזמן הפסח ולא עשה כן – ענוש כרת (כמבואר בגמרא לעיל סט). ומוזה למד המנ"ח שלענין דרך רחוקה הקובע הוא זמן תחילת החיוב [והואיל ובאותו רגע הרי אי אפשר לו להגיע אף בסוסים, לפיכך פטור גם אם יכול להגיע בסוסים אחרי כן].

אבל נראה שיש לומר מצד הסברה הפשוטה שבאמת כל שעה ושעה הוא מחויב בחיוב בפני עצמו, אלא שגזרת הכתוב היא שאם נמצא בדרך רחוקה אינו מחויב לבוא גם אם יכול למהר בסוסים. אבל כל שנתקרב כבר חייב.

ובחזון איש (קכד) כתב מצד הסברה שאם נכנס בתוך הזמן לירושלים – חייב, אלא שהוכיח ממה שכתב הרמב"ם ש'דרך רחוקה' נקבעת לפי מקום האדם בעלות השמש של יום י"ד – במרחק כזה שאינו יכול לבוא בהילוך בינוני עד חצות היום, לפי זה משמע שאם נכנס אחר חצות פטור [ולרב ששת לא הורצה], כי אם היה חייב נמצא שאין תלוי כלל במרחק האדם בתחילת היום אלא הכל תלוי אם יוכל להיכנס לירושלים במשך כל זמן השחיטה בהליכה בינונית.

ונראה שרק לפירוש הרמב"ם יש הכרח לחידוש זה, אבל לרוב הראשונים (רש"י תוס' רבנו חננאל ועוד, להלן צג:) המפרשים שדרך רחוקה אינה נקבעת במצב האדם בתחילת יום י"ד אלא לפי המצב בזמן החיוב, לפי דבריהם אין כל הכרח לחדש זאת.

ואף לדברי הרמב"ם אפשר (וכן נראה לדייק קצת מסיודור דברי הרמב"ם ולשונו בפ"ה ה"ג וה"ט) שאם הגיע ועשה – הורצה אף לרב ששת, כי סוף סוף אינו בדרך רחוקה עתה ואינו דחוי. לא אמר הרמב"ם אלא שאם אינו יכול להגיע עד תחילת זמן השחיטה לעזרה, לא נתחייב לבוא ולהקריב [ואף אם נתקרב בינתים פטור], שלא חייבה תורה אלא אם קיימת לו אפשרות להקריב במשך כל זמן השחיטה, אבל אם בא והקריב אפשר שלדברי הכל הורצה.

זרב נחמן אמר לך לעולם אמוזי לחודיה, ובדין הוא דאיבעי ליה למיתנא חייב...' – שהרי ברישא אי אפשר לומר 'אונן קתני' מפני שעל השנויים ברישא שנינו 'פטורין מן הכרת' והאונן הלא חייב, אלא לעולם מזיד בלבד קתני בסיפא, וזה שאמר 'חייבים' לשון רבים – אידי דתנא 'פטורים' (עפ"י רבנו חננאל). ורב אשי סבר ש'פטורין' ו'חייבין' אינם מקבילים לרישא ולסיפא בדוקא, אלא טמא ודרך רחוקה שנאמרו בכתוב – פטורים (ובכלל זה שוגג ואנוס, ואין צריך לומר), ואילו אונן ומזיד – חייבים.

דף צג

זרב נחמן אמר לך, רבי עקיבא לטעמיה דקסבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ואנא סבירא לי כמאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ. כמה פירושים נאמרו כאן; –

לפרש"י ורבנו חננאל, כשם ששוחטים וזורקים על טמא שרץ מפני שיכול לאכול לערב, כך זה שהוא בדרך רחוקה ויכול להיכנס לעזרה בשעת אכילה – אם זרקו עליו הורצה.

לפירוש זה גם לרב נחמן כמו לרבי עקיבא, משום דרך רחוקה לטמא. [ומ"מ אינם דומים לגמרי, שטמא שרץ חייב לעשות פסח ואילו זה שהוא בדרך רחוקה פטור אלא שאם זרק הורצה. וטעם הדבר, כי התורה חסה עליו שלא יצטרך לבוא, כדברי רב נחמן לעיל].

לפירוש התוס', היות ושוחטים וזורקים על טמא שרץ, הרי שאין מדובר בתורה אלא על טמא שאינו ראוי לאכילה בערב, ואם כן אין להשוות דרך רחוקה לטמא כיון שראוי לבוא בערב ולאכול [לכל הפחות על ידי סוסים ופרדות. תוס' רשב"א. וע' מהרש"א] ואילו הטמא אינו ראוי לאכול, וכיון שאין להשוותם יש לומר שאם זרק הורצה, שלא כטמא.

כן מבואר ברש"י כאן עפ"י פשט הסוגיא. ואולם לפי מסקנת הסוגיא בזבחים (קיד) יוצא שאף בזמן התר הבמות אם שחט לאחר חצות עובר ב'לא תעשה' [ואף בדיעבד – הפסח פסול. משך חכמה, ראה טז,ה], וקודם חצות כשר שהרי הוא נעשה שלמים והשלמים קרבים בבמה (והרש"ש כתב שגם סוגיתנו סוברת כן, וכמו שפסק הרמב"ם). ובשעת איסור הבמות עובר משום איסור 'שחוט' חוץ ודינו בכרת. וזה מלבד ה'לאו' הזה שעוברים עליו בכל מקום, ואף בזמן הזה (מנחת חינוך תפז עפ"י החינוך שם).

ויש סוברים שבשעת איסור הבמות אין לאו מיוחד על זביחת הפסח אלא רק הלאו הכללי של כל שחוט' חוץ (ע' הגהות משנה למלך על החינוך שם; זוהר הרקיע לאו מ; מעשה נסים ב וברכת אברהם ו – עפ"י הרמב"ם ושאר מוני המצוות. וע' בארוכה בבאור הגר"פ פרלא לרס"ג לאו קעד. ואף לדעה זו, בשעת התר הבמות היו לוקים על לאו זה הגם שאינו נוהג לדורות – שם עפ"י רמב"ם ק"פ א.ג. וע' כו"ב ברשב"ם ב"ב קיב. ד"ה וכי תימא לעבור).

דף צב

קסח. האם האישים דלהלן מותרים באכילת פסח וקדשים?

- א. מי שהיה אונן בערב פסח.
 - ב. השומע בערב פסח על מות קרובו, או שליטתו לו עצמות אביו ואמו.
 - ג. גר שנתגייר בערב פסח.
 - ד. ישראל ערל שמל בערב פסח.
- א. האונן בערב פסח, טובל ואוכל את פסחו לערב [טבילה זו ממעלות שעשו חכמים בקדשים. עפ"י חגיגה כא]. וסובר התנא אנינות לילה דרבנן (לאחר שכבר נקבר המת), לכך אוכל בערב כי לא העמידו חכמים דבריהם במקום כרת. אבל בשאר קדשים אין האונן אוכל בלילה – העמידו דבריהם במקום עשה (ואפילו יעבור זמן המצוה, כגון תודה שאינה נאכלת אלא ליום ולילה. תוס').
- א. אכילת שאר קדשים בליל פסח – מחלוקת אמוראים (זבחים ק).
 - ב. מת לפני יום י"ד ונקבר בי"ד; נחלקו תנאים האם נוהג באנינות מדרבנן בלילה שלאחר יום הקבורה ואסור בקדשים, אם לאו (עפ"י זבחים ק). והלכה כדברי חכמים שמותר (עפ"י חז"א קדשים קמא לח.ד. ע"ש).
 - ג. האונן שנמנע מלעשות הפסח במזיד אגב מרירותו – חייב כרת (עפ"י גמרא צב: ותוס').
- ב. השומע על מות קרובו (שמועה קרובה, כלומר תוך שלשים למיתה), וכן מי שליטתו לו עצמות אביו ואמו – הריהו 'אונן' מדרבנן באותו יום אבל בלילה אין לו אנינות ומותר באכילת קדשים לאחר שטבל. אכילת פסח ביום שמועה עצמו, משמע בזבחים (ק, בדברי רבה בר רב הונא, כדפרש"י) שמותר, ואולם ברמב"ם משמע שדין הפסח כשאר הקדשים שאינו אוכל אלא בערב שלאחר יום שמועה (עפ"י קרן אורה שם).

ג. גר שנתגייר בערב פסח; בית שמאי אומרים: טובל ואוכל את פסחו לערב. ובית הלל אומרים: הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר וצריך הזאה שלישי ושביעי והערב שמש (ראשונים) – גזרה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר אטבול ואוכל כדאשתקד, ולא ידע שאשתקד נכרי היה ואינו מקבל טומאה ועתה ישראל ומקבל טומאה. כאן העמידו חכמים דבריהם במקום כרת.

א. הלכה כבית הלל (רמב"ם ק"פ ו, ז). ואין חילוק בין נתגייר בערב הפסח או קודם לכן כמה ימים. ואם נתגייר שבעה ימים קודם הפסח והוא בשלישי, אפשר שוחטים עליו בשביעי שלו לאחר שטבל והוא באותו יום, גם לדברי הרמב"ם שאין שוחטים וזורקים על טבול יום של טמא מת. אך אין הדבר ברור (עפ"י מנחת חינוך ה, כ).

ב. יש אומרים שטומאה זו שגזרו על הגר, נוהגת אף כלפי חולין (עפ"י ר"ש ורא"ש טהרות א, ג). ג. עברו ושחטו על גר שנתגייר – יש לדון אם יצא ידי חובתו מדאורייתא אם לאו, מאחר וחכמים אסרוהו באכילה. וכן נראה (עפ"י מנחת חינוך ה, כ). אבל בירושלמי (ח, ח) אמרו שבדיעבד הורצה [ושמא כן הוא לדעת האומר אכילת פסחים אינה מעכבת, ובגר נחשב הגברא ראוי אלא שגזרה דרבנן מונעתו. וערש"י זבחים ק. לענין אונן]. ויש מפרשים לפי"ז שאוכל לערב (ע' פני משה שם).

ד. כאשר רוב הציבור טמאים ועושים בטומאה, נראה שהגר עושה עמהם (עפ"י מנחת חינוך ה, כ). ה. אפשר שבכל השנה מודים בית שמאי לבית הלל שגר צריך הזאה שלישי ושביעי לאכילת קדשים, ורק בפסח נחלקו (עפ"י שפת אמת). ויש חולקים (ע' מנחת חינוך ו; ערוך השלחן העתיד קדשים ח"ג קצ, ד).

ו. למי שאומר גר שנתגייר בין שני פסחים פטור מלעשות פסח שני (צג), נסתפק המאירי (שם) האם גר שנתגייר בערב פסח עושה פסח שני אם לאו.

ז. יש מי שרצה לחדש שגר שעשה פסח, פטור מעולת העוף שהגר חייב בה (עפ"י אור שמח הל' מזוז"כ א ובמשך חכמה בהעלותך ט, ז ד"ה ויתכן).

ד. ישראל ערל שמל בערב פסח – הכל מודים שטובל ואוכל את פסחו לערב [ואין גוזרים אטו ערל נכרי שאסור לבית הלל].

א. השפת-אמת צידד לחדש שבכל ימות השנה, ערל שמל צריך הזאה שלישי ושביעי לקדשים, אטו ערל נכרי, ורק בפסח לא העמידו דבריהם במקום כרת.

ב. הרמב"ם לא הזכיר טבילה בערל שמל (ועתוס; תוס' יום טוב; תוספות חדשים; מנחת חינוך רפב, טז; זכר יצחק ל עה; אבי עזרי פרה אדומה יא, ג).

קסט. באלו דברים העמידו חכמים דבריהם במקום כרת ובאלו לא העמידו?

אמר רבא: ערל – (נכרי שנתגייר בערב פסח כנ"ל), הזאה – (לטמא שחל שביעי שלו בשבת ערב פסח, כרבי עקיבא לעיל סה. וה"ה לענין הרכבתו והבאתו חוץ לתחום וחתיכת יבלתו), ואיזמל (מי שבגנו בן שמונה ימים בערב פסח, וצריך להביא לו איזמל למולו דרך גגות הצרות וקרפיפות, ואם לא ימול – יידחה האב מן הפסח (רש"י ור"ח [ויש מפרשים בכל השנה ולא בפסח]). וכדעת חכמים שאין מכשירי מצוה דוחים שבת) – העמידו דבריהם במקום כרת.

אונן (בערב פסח, כאמור למעלה) ומצורע (שחל שמיני שלו בערב פסח וראה קרי בו ביום [דוקא, אבל ראה מאתמול – לא. ע' אבי עזרי ק"פ ו, ה]), שאמרו חכמים טובל ונכנס לשער ניקנור להוות עליו, כדי לאכול הפסח) ובית הפרס – (שדה שנחרש בה קבר, התירו לעושה פסח לעבור בה ע"י בדיקה בניפוח או בודק שנידש, ועובר בה לעשות הפסח ולאכלו) – לא העמידו דבריהם במקום כרת.

מדברי התוס' (זבחים נו ובמנחות כ) משמע שבסתם העמידו דבריהם במקום כרת, וכאן לא החשיבו אלא שלשה דברים שיש בהם חידוש מיוחד.

ומלשון הרמב"ם (ו, ו 1) נראה שמצד הסברא לא העמידו דבריהם במקום כרת אם לא משום סיבות מסוימות. (וע' דוגמאות נוספות שלא העמידו דבריהם במקום כרת – בגזיר מב: ובמאירי. ובמג"א רנד סק"ד) – עפ"י שבת ד).